

## Wstęp

Wraz z rozwojem nauki, jej rosnącą rolą w życiu codziennym i stałym poszerzaniem oferty edukacyjnej wzrasta zapotrzebowanie na typ komunikacji, który sprzyja systematycznemu opisowi rzeczywistości, poszerzaniu zebranej wiedzy poprzez stawianie i weryfikację hipotez, racjonalnej interpretacji danych oraz szybkiej wymianie informacji i udostępnianiu ich szerszemu gronu odbiorców. Wzrasta zatem zainteresowanie tekstami akademickimi. Tekst akademicki rozumie się tu szeroko, jako wszelkie działanie komunikacyjne, którego celem jest prezentacja, analiza, rozstrzygnięcie lub ustosunkowanie się do problemu natury intelektualnej na drodze logicznego rozumowania. W tym ujęciu, przyjętym za Duszak (1998), kategoria ta obejmuje nie tylko właściwy tekst naukowy w swych podstawowych odmianach naukowo-specjalistycznej i naukowo-dydaktycznej – Kozłowska (1995) zalicza do tej kategorii także tekst popularnonaukowy – ale także prace szkolne i uniwersyteckie. Angielski tekst akademicki zajmuje tu miejsce szczególne ze względu na rolę jaką język angielski pełni w środowisku naukowym. Podejmowano próby oceny udziału anglojęzycznej literatury naukowej (w tym także prac autorów, dla których język angielski nie jest językiem ojczystym) w światowej puli artykułów. Rezultaty tych prób podaje Swales (1990), otrzymane wyniki różnią się jednak znacznie w zależności od dziedziny i bazy danych. Najśmielsze szacunki i, zdaniem Swalesa, niemal na pewno zawyżone, sięgają nawet 80%. Można jednak stwierdzić, że udział tekstów anglojęzycznych w ogólnej liczbie publikowanych artykułów naukowych jest znaczny i stale wzrasta, a język angielski aspiruje do roli języka międzynarodowej komunikacji akademickiej. W tej sytuacji umiejętność tworzenia angielskich tekstów akademickich i, co za tym idzie, aktywne uczestnictwo w międzynarodowej wymianie myśli naukowej uznać można za wyznacznik przynależności do akademickiej wspólnoty dyskursu oraz swoistą przepustkę do jej centrum.

Zadaniem niniejszej publikacji jest ułatwienie polskiemu użytkownikowi opanowania tej umiejętności.

*Słownik angielskich frazematów akademickich*, sporządzony w ramach grantu MNiSW N104 034-32/3162, jest inwentarzem najczęściej używanych w angielskich tekstach akademickich elementów słownictwa, prezentowanych z typowymi dla tego rodzaju tekstów kolokacjami oraz w charakterystycznych ciągach wyrazowych. Jego podstawowym zadaniem jest ułatwienie pisania tekstów o charakterze akademickim w języku angielskim użytkownikowi, dla którego język ten jest językiem obcym, opanowanym na poziomie średniozaawansowanym. Jest więc słownikiem aktywnym, oferującym pomoc w zakresie poprawności językowej i stylistyki pisanej formalnej odmiany angielszczyzny, skierowanym do szerokiej grupy odbiorców, dla których umiejętność komponowania tego rodzaju tekstów jest warunkiem powodzenia w pracy zawodowej oraz na różnych etapach procesu kształcenia. Jego adresatami są pracownicy naukowcy publikujący rezultaty swoich badań w języku angielskim, stanowiący coraz liczniejszą grupę użytkowników języka angielskiego jako języka dodatkowego, studenci kierunków, na których wymaga się składania prac pisemnych w języku angielskim, uczniowie szkół średnich i kolegów pobierający naukę w języku angielskim oraz specjaliści różnych dziedzin, pracujący z naukowymi tekstami w tym języku. Słownik ten będzie również poręcznym źródłem materiałów dydaktycznych, przydatnych w nauczaniu języka angielskiego dla celów specjalistycznych, oraz pomocą dla tłumaczy, podejmujących się tłumaczenia tekstów akademickich.

Przymiotnik *akademicki* w tytule słownika nawiązuje do koncepcji akademickiej wspólnoty dyskursu, której istnienie warunkują, jak podaje Swales (1990), wspólnota celów – nastawienie na opis, analizę lub zajęcie stanowiska wobec zagadnienia w sposób racjonalny – istnienie wypracowanych mechanizmów komunikacji pomiędzy jej członkami, aktywność członków w zakresie wymiany informacji, przyswojenie lub wykształcenie form dyskursu optymalnych z punktu widzenia przyjętych celów, wykształcenie słownictwa specjalistycznego i hierarchiczność struktury członkostwa. Czynnikiem warunkującym uczestnictwo w niej oraz współdecydującym o zajmowanym w niej miejscu jest w tym wypadku nie przynależność do jednej wspólnoty językowej ale opanowanie form dyskursu i zachowań komunikacyjnych w sposób umożliwiający realizację celów wspólnoty. Tekst na-

ukowy, który nie odpowiada przyjętej przez wspólnotę konwencji, nawet jeśli zostanie opublikowany, będzie zjawiskiem peryferyjnym. Tym większa wydaje się więc potrzeba poznania schematów strukturalnych i leksykalnych, które leżą u podstaw takich tekstów.

Frazemy (ang. *phrasemes* – Melčuk, 1995; Piirainen, 2008) to powtarzalne ciągi wielowyrazowe, które charakteryzuje wysoka częstotliwość wystąpień w danym typie tekstów. W literaturze określa się je także mianem wiązek leksykalnych (ang. *lexical bundles* – Biber i in., 1999; Biber, 2006; Cortes, 2004; Hyland, 2008), skupisk (ang. *clusters* – Scott, 2008; Scott i Tribble, 2006), gotowych wzorców gramatyczno-leksykalnych (ang. *grammar patterns* – Groom, 2005; *lexical patterns* – Sinclair, 2004), ram kolokacyjnych uwzględniających wymiennalność niektórych członów (ang. *collocational frameworks* – Renouf i Sinclair, 1991) i kombinacji wyrazowych (ang. *word combinations* – Benson i in., 1990; McEnery i Wilson, 1996). Jako termin nadrzędny frazemy obejmują związki frazeologiczne – kolokacje, czyli niezleksykalizowane powtarzalne połączenia wyrazowe (np. *limited access*), oraz wyrażenia idiomatyczne, będące zleksykalizowanymi połączeniami tworzącymi całość semantyczną (Fellbaum, 2007; np. *apple of one's eye*) – i koligacje (ang. *colligation* – Sinclair, 2004), a więc często współwystępujące formy gramatyczne (np. *changes in*). Większość z nich nie ma jednak charakteru idiomatycznego ani nie stanowi kompletnych struktur gramatycznych, lecz powstaje na granicy jednostek języka, obejmując elementy otwierające następną frazę lub zwrot (Biber, 2006; np. *accompanied by a sense of*).

Frazemy stanowią istotną część zasobów języka, będąc, zdaniem Bibera i Barbieri (2007), ważnymi elementami strukturalnymi dyskursu. Ludzie nie porozumiewają się słowami, przekonuje Melčuk (1995), tylko frazami właśnie. W przypadku tworzenia tekstu w języku obcym ich znajomość ułatwia zachowanie poprawności językowej (ang. *accuracy*) w obrębie związków frazeologicznych oraz na przestrzeni większych elementów tekstu, umożliwiając nierodzimego użytkownikowi języka łączenie fraz i zwrotów w większe jednostki składniowe, oraz osiągnięcie płynności wypowiedzi (ang. *fluency*), która zależy od naturalnych wyborów językowych charakterystycznych dla danego typu tekstów. Słownik wychodzi naprzeciw potrzebom użytkownika języka angielskiego dla celów akademickich, zbierając najczęstsze w tej odmianie angielszczyzny frazemy z udziałem

leksemów, które znalazły się na liście angielskiego słownictwa akademickiego (Coxhead, 2000). Biorąc pod uwagę różnorodność dyscyplin naukowych, których specyficzne przedmioty, cele i metody badawcze narzucają określone wybory językowe i doprowadziły do wykształcenia różnych norm kompozycyjnych, prezentowany zbiór jest z konieczności pewnym uogólnieniem tego, co można uznać za językowy szkielet angielskiego tekstu akademickiego.

Słownik zbudowano w oparciu o listę słownictwa akademickiego (*Academic Word List*; Coxhead, 2000), obejmującą 570 grup wyrazowych reprezentowanych we wszystkich czterech domenach akademickich, na które składają się humanistyka i sztuki piękne, biznes i ekonomia, prawo i administracja oraz nauki ścisłe. Lista ta zbiera wyrazy najczęściej występujące we wszystkich dziedzinach, nie uwzględnia natomiast wysokospecjalistycznej leksyki charakterystycznej dla poszczególnych specjalności. Nie ma na niej także tych elementów słownictwa, które, choć częste w tekstach naukowych, znajdują się na liście 2284 wyrazy liście frekwencyjnej słownictwa ogólnego (*General Service List*; West, 1953) i nie mogą być uznane za charakterystyczne dla komunikacji akademickiej. Ponieważ jednak wyrazy te występują z wysoką częstotliwością również w tekstach naukowych oraz z uwagi na aktywny charakter słownika, który ma pomóc w pisaniu tekstów akademickich w języku angielskim osobom, dla których język ten jest językiem obcym, listę haseł wydłużono o wybrane leksemy z *GSL*.

Dla każdego z blisko 500 wyrazów hasłowych i zebranych we właściwych im grupach wyrazowych derywatów ustalono najczęściej występujące frazemy – kolokacje oraz charakterystyczne ciągi wyrazowe nie mające cech kompletnych struktur gramatycznych. W tym celu skompilowano elektroniczny korpus 2400 artykułów naukowych, opublikowanych głównie w latach 2006-2007 w wiodących anglojęzycznych czasopismach naukowych, cieszących się międzynarodowym uznaniem. Artykuły reprezentowały następujące grupy dziedzin: nauki przyrodnicze i medyczne (600 artykułów), nauki humanistyczne i sztuki piękne (1000), prawo i nauki ekonomiczne (600) oraz w mniejszym stopniu nauki ścisłe (200) w podziale na poddyscypliny. I tak na przykład dla nauk medycznych i przyrodniczych były to: nauki biologiczne i rolnicze (86 artykułów), biochemia, genetyka i biologia molekularna (86 artykułów), ochrona środowiska (86 artykułów), immunologia i mikrobiologia (86 artykułów), neurologia i nauki pokrewne

(85 artykułów), pozostałe nauki medyczne (86 artykułów) oraz farmakologia i toksykologia (85 artykułów). Przyjęto przy tym zasadę, że z jednego rocznika danego czasopisma pochodzić mogą najwyżej trzy artykuły; liczbę tę w miarę możliwości ograniczono.

Tak zebrane teksty skonwertowano na pliki tekstowe oraz usunięto informacje graficzne (ryciny i tabele) wraz z podpisami, załączniki, przypisy oraz wykazy źródeł. Pozostawiono natomiast abstrakty, jeśli te były publikowane wraz z artykułem. Przygotowany korpus przeszukano przy pomocy elektronicznych narzędzi analizy tekstu – *WordSmith Tools* 5.0 (Scott, 2008), *PhraseContext* v. 1.0.2 (Mortensen, 2008), *ConcGram* (Greaves, 2009) i *Textanz* 2.4.1.0 (2008) – pod kątem wystąpień wyrazów hasłowych i słów zebranych w ich grupach wyrazowych. Otrzymane wyniki przeanalizowano, ustalając najczęstsze dla danego wyrazu kolokacje i ciągi wyrazowe, biorąc pod uwagę głównie sekwencje od dwóch (kolokacje) do sześciu elementów, choć w uzasadnionych przypadkach uwzględniano też dłuższe fragmenty tekstu. Frazem włączano do słownika, jeśli wystąpił w korpusie co najmniej pięć razy w różnych grupach dziedzin. W ten sposób wyeliminowano ze słownika frazemy specyficzne dla poszczególnych dziedzin nauki. W rezultacie niniejszy słownik jest zbiorem kolokacji i frazemów, które stanowią wspólne jądro tekstów akademickich bez względu na reprezentowaną przez nie dziedzinę.